

UDK:91:37(575.1)

Asqar NIGMATOV,
Mehnat va ijtimoiy munosabatlar akademiyasi professori, g.f.d
E-mail: nigmatov_an@mail.ru

O'zbekiston Milliy universiteti dotsenti, g.f.n R. Maxamadaliyev taqrizi asosida

PROSPECTS OF NATIONAL GEOGRAPHIC EDUCATION IN THE NEW UZBEKISTAN

Аннотация

The article outlines the scientific, theoretical and practical foundations for the development of national geographic education in New Uzbekistan, based on the principles of continuing and continuing education, adapted to modern state requirements, through a creative approach to future prospects.

Key words: Uzbekistan, patriotism, geography, education system, historical stages, tasks, communication, development, proposals.

ПЕРСПЕКТИВЫ НАЦИОНАЛЬНОГО ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ

Аннотация

В статье изложены научно-теоретические и практические основы развития национального географического образования в Новом Узбекистане, основанного на принципах непрерывного и непрерывного образования, адаптированного к современным требованиям государства, посредством креативного подхода к будущим перспективам.

Ключевые слова: Узбекистан, патриотизм, география, система образования, исторические этапы, задачи, креативность, развитие, предложения.

YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY GEOGRAFIK TA'LIMNING KELAJAK ISTIQBOLLARI

Аннотация

Maqolada Yangi O'zbekistonda milliy geografik ta'limning kelajak istiqbollariga kreativ yondoshish orqali uzluksiz va uzviylashgan, ta'lim prinsiplariga asoslangan, davlatning zamonaviy talablariga moslashgan tarzda uni rivojlantirishning ilmiy-nazariy va amaliy asoslari bayon etilgan.

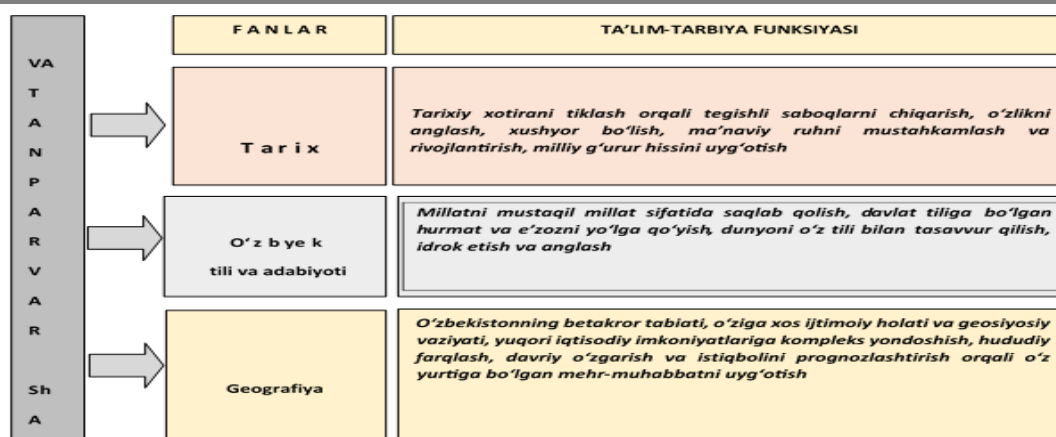
Kalit so'zlar: O'zbekiston, vatanparvarlik, geografiya, ta'lim tizimi, tarixiy bosqichlar, funksional vazifalar, kreativlik, rivojlantirish, takliflar.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son faromni bilan tasdiqlangan "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" va 2023-yil 11-sentyabrdagi PF-158-son "O'zbekiston – 2030 strategiyasi"da milliy ta'lim sifatini oshirish masalasi qo'yilgan [1]. Ta'lim sifati esa bevosita ilmfan taraqqiyoti va zamon talalaridagi amaliyot bilan chambarchas bog'langan. Chunki barcha davlatlar ta'limining bosh maqsadi – fanda ilmiy asoslangan ma'lumotlarga tayangan tarzda kishini hayotga, jumladan mehnatga tayyorlashning tizimlashgan, rasmiy, muddatli va tegishli bilim, ko'nikma, malaka berish vositasi. Geografiya fani ham bundan istesno emas, albatta. Lekin, geografik fan, ta'lim va amaliyot qanday bo'lsa Yangi O'zbekiston siyosatiga mos tushadi, degan o'rinli savol tug'iladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Geografik ta'lim tarixida uning tegishli kadrlar tayrlashga tizimli yondashuv nuqtayi nazardan alohida e'tibor qaratilgan deyish qiyin. Chunki Sobiq Ittifoqda Gyeografiyani turli ta'lim bosqichlarida o'qitishning metodik yoki metodologik masalalariga qaratilgan xolos. Bu o'rinda A.Gettner "Geografiya mohiyati va usullari. O'lkashunoslik masalalari" [3], N.N.Baranskiyning "Ekonomicheskaya geografiya" [4], V.P.Maksakovskiyning "Geograficheskaya kultura" [5], V.A.Anuchinning "Geografiyaning nazariy maummolari" nomli asarida berilgan g'oyalarni keltirib o'tish mumkin [6]. Yu.G.Saushkin iqtisodiy-ijtimoiy geografik ta'limga alohida urg'u bergan. I.P.Gerasimov va V.S.Preobrajenskiylar esa "Konstruktiv geografiya"ni yoqlab chiqqanlar [7].

Xorijda "Sovet maktabi"ga qaraganda kamroq o'rganilgan. Ta'limda umumgeografik yondashuvni U.I.Mereste, S.Ya.Nemmik, V.P.Maksakovskiy, V.S.Jekulin, M.M.Golubchik, S.P.Yevdokimovlar ta'riflab berishga harakat qilganlar. I.M.Zabelin, A.G. Isachenko, F.N.Milkov, V.P.Saygak, V.A. Shalnev, R.U.Rahimbekov, Z.N.Donsova, A.Ochilovlar Tabiiy geografiyani Geografiyaning asosiy predmeti sifatida qarashgan [8]. H.Vahobov, P.G'ulomov, Sh.Zokirov kabi o'zbek geograf olimlari hanuzgacha O'zbekiston geografik ta'limida "Umumiy Yer bilimi" Geografiya fanining asosi ekanligi o'qitirib kelinmoqda. XXI asrga kelib Geografik ta'lim masalasiga e'tibor A.S.Soliyev, A.A.Rafikov, A.N.Nigmatov, I.Q.Nazarov kabi o'zbekistonlik olimlarning tadqiqot yo'nalishlaridan joy oldi. Lekin, hanuzgacha geografik ta'limning uzviylik va uzluksizlik nuqtayi nazardan maxsus tadqiqot ishlari olib borilmayapti.

Tahlil va natijalar. O'zbekiston mustaqillikka erishgach o'z oldiga milliy qadriyatlarga asoslangan huquqiy demokratik davlatni qurish va fuqarolik jamiyatini shakllantirishni maqsad qilib qo'ydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasida «Ta'lim sifatini oshirish – Yangi O'zbekiston taraqqiyotining yakkayu yagona to'g'ri yo'lidir» [9], deb bejiz aytmangan. Chunki har bir yurtimiz fuqarosi uchun tariximizga e'zoz [10], davlat tiliga hurmat [11] va o'z Vataniga mehr ila yashash imkoniyati yaratildi [12] (1-rasm). Milliy ma'rifiy-ma'naviy g'oyaga tegishli bo'lgan ushbu talablarning uchinchisi, bizningcha, "Geografiya" fani bilan bevosita bog'liq. Zero "Geografiya",

1-rasm. O'zbekiston fuqarosini vatanparvarlik ruhida shakllantirishda fanlarning roli

o'z mazmun va mohiyatiga ko'ra, tabiat-jamiat-xo'jalik tizimdagi geomajmularning hududiylik, davriylik, tizimlilik va komplekslik xususiyatlarini ochib beradi. Aynan "Geografiya"ning obyektlaridan biri bo'lmish – O'zbekiston Respublikasi va uning tabiiy boyliklari, ijtimoiy holati, iqtisodiy imkoniyatlari, geosiyosiy vaziyatiga kompleks yondoshadi, hududiy tarqalish qonuniyatlarini o'rganadi, davriy o'zgarishini tahlil qiladi va kelajak istiqbollarini prognozlashtiradi, har uchchula ko'rsatkichning iyerarxik tabaqalanishini ilmiy asoslaydi. Geografik ta'lim – Vatanimizga doir barcha ma'lumotlarni zamonaviy metodlar orqali tasvirlash, baholash va kelajak istiqbollarini belgilashga doir bilim, ko'nikma va malakalarni beradi. Geografik tarbiya esa ta'lim orqali O'zbekiston fuqarolarida milliy geografik ma'naviyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Milliy ma'rifiy-ma'naviy g'oyaga tegishli bo'lgan ushbu talablarning uchinchisi, bizningcha, "Geografiya" fani bilan bevosita bog'liq. Zero "Geografiya", o'z mazmun va mohiyatiga ko'ra, tabiat-jamiat-xo'jalik tizimdagi geomajmularning hududiylik, davriylik, tizimlilik va komplekslik xususiyatlarini ochib beradi. Aynan "Geografiya"ning obyektlaridan biri bo'lmish – O'zbekiston Respublikasi va uning tabiiy boyliklari, ijtimoiy holati, iqtisodiy imkoniyatlari, geosiyosiy vaziyatiga kompleks yondoshadi, hududiy tarqalish qonuniyatlarini o'rganadi, davriy o'zgarishini tahlil qiladi va kelajak istiqbollarini prognozlashtiradi, har uchchula ko'rsatkichning iyerarxik tabaqalanishini ilmiy asoslaydi. Geografik ta'lim – Vatanimizga doir barcha ma'lumotlarni zamonaviy metodlar orqali tasvirlash, baholash va kelajak istiqbollarini belgilashga doir bilim, ko'nikma va malakalarni beradi. Geografik tarbiya esa ta'lim orqali O'zbekiston fuqarolarida milliy geografik ma'naviyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

O'rinli savollar tug'iladi: "Geografiya" qanday fan, uning amaldagi geografik ta'limi o'z funksional vazifasini hozirgi kunda to'liq bajarmoqdami? Agarda bajarmayotgan bo'lsa, buning sababi nimada? Yuzaga kelgan geografik ta'lim muammolarini qanday qilib yechimini topish mumkin?

Geografiya – muayyan geomajmualar yoki geotizimlarda tabiat va jamiyat munosabatlarining hududiylik, komplekslik, davriylik va tizimlilik xususiyatlarini tadqiq qiluvchi fan sohasi [13], unga oid bilim, ko'nikma va malakalarni beruvchi ta'lim yo'nalishi, ushbu munosabatlarni optimallashtirishga qaratilgan amaliyot tarmog'i. Geografiyaning funksional vazifalari: fan sohasida – turli miqyosdagi geotizimlarda tabiat, jamiyat va uning xo'jalik yuritish faoliyatida yuzaga keladigan qonun va qonuniyatlarni hududiylik, davriylik, tizimlilik, majmualilik nuqtayi nazardan aniqlash, baholash va prognozlashtirish orqali ilmiy asoslangan chora-tadbirlarni ishlab chiqish; ta'lim yo'nalishida – ilmiy asoslangan geografik fandagi qonun va

qonuniyatlarga doir bilim, ko'nikma va malakalarni kadrlar tayyorlash jarayoniga joriy qilish; amaliyotda – geografik kompetensiyaga ega bo'lgan kadrlar tayyorlash orqali ilmiy asoslangan chora-tadbirlarni kishilik jamiyatining barcha jabhalariga qo'llash. Hozirgi kunda O'zbekistonda "Geografiya" fani va ta'limi o'z funksional vazifasini to'liq bajarmayapti. Buning asosiy sabalaridan biri undagi ko'pgina mummolarning majduligidadir. Masalan: yagona geografik fan yoki fanlar tizimiga doir tadqiqotlarning olib borilmayotganligi natijasida ta'limda yagona umumgeografik o'quv kurslarining mavjud emasligi; ixtisoslik shifrida "Geografiya nazariyasi va tarixi", kabi umumgeografik tadqiqot yo'nalishlarining yo'qligi; umumgeografik obyektlarning tizimlashmaganligi natijasida umumgeografik baholash, rayonlashtirish, prognozlashtirish kabi tadqiqotlarni olib borilmayotganligi; milliy ta'limda geografik ta'limni uzviylashmaganligi va uzluksizligining yo'qligi; geografik ta'limni pedagogikaning "yaqindan uzoqqa", "oddiydan murakkabga tomon", «kasbga yo'naltirilganlik» kabi prinsiplarga amal qilinmasligi va h.k.

O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining "Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q" degan asarida [14] mavjud muammolarning yechimini topish va kelajak istiqbollarini belgilab olishda tarixdan saboq chiqarish lozimligi haqida uqtirib o'tilgan. Biz ham o'zoq o'tmishdagi geografik ta'lim tarixini tahlil qilish orqali uning davriy o'zgarish tendensiyasini aniqlashni maqsad qilib qo'ydik (2-rasm). Geografik ta'lim bosqichlarini 8 ta davrlarga shartli ravishda ajratish mumkin:

Eramizdan avvalgi VI–V asrlargacha – qadimgi dunyodagi mahalliy geografik tasavvurlarga doir noan'anaviy ta'lim davri.

Eramizdan avvalgi VI–V asrdan to eramizning IV asrigacha – antik geografik falsafiy tasavvurlarning noan'anaviy va an'anaviy ta'lim davri.

IV asrdan to XVII asrning o'rtalarigacha – yangi yerlarni ochish va o'zlashtirishga yo'naltirilgan geografik kashfiyotlarga doir an'anaviy va noan'anaviy ta'lim davri.

XVII asrning o'rtalaridan XX asrning 30-yillarigacha – gyeografiyaning mustaqil ta'lim va fan sifatida shakllangan an'anaviy va noan'anaviy ta'lim davri.

XX asrning 30–60-yillari – gyeografiyaning tarmoqlashgan an'anaviy va noan'anaviy ta'lim davri.

XX asrning 70-yillaridan XXI asrgacha – tarmoqlashgan gyeografiyaning ekologiyalashgan an'anaviy va noan'anaviy ta'lim davri.

mohiyat kasb etishi hozirgi zamon fanlari, jumladan, Geografiyaga yangicha yondoshishni talab qilmoqda. Endilikda zamon Geografiyani yangi yerlarni ochish yoki ularni tarmoqlashuvi nuqtayi nazardan emas, balki tabiat-jamiyat munosabatlarini muayyan bir hudud, kenglik va

akvatoriyalarda barqaror rivojlanish nuqtai nazardan qarashga undamoqda. Buning uchun, avvalam bor, Geografiyaning zamon talablariga moslashtirilgan ilmiy-nazariy asoslarini takomillashtirish, maqsadi, funksional vazifalari, obyekti, predmeti, metodologik va metodik asoslari, boshqa fanlar o'rtasida tutgan o'ri kabi fundamental asoslariga yana bir bor qayta nazar tashlashga undamoqda. Zamonaviy geografik fan negizida uzluksizlashgan va uzviylashgan, milliy myentalitet nuqtayi nazardan kelib chiqqan geografik ta'limni yo'lga qo'yishga majbur qilmoqda.

O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi "Ta'lim to'g'risida"gi qonunidan kelib chiqqan tarzda milliy ta'lim va tarbiyaga doir geografik ta'limni takomillashtirish uchun quyidagi tamoyillarga amal qilish tavsiya etiladi: ta'limning uzviylik va uzluksizlik, oddiydan murakkabga, yaqindan uzoqqa, kasbiy yo'naltirilganlik, ta'lim oluvchining yoshi va psixofiziologik xususiyatlari, ehtiyojlari, kompetenligi zamonga moslanganlik, geografiyaning funksional vazifalariga moslik kabi prinsiplariga qat'iy amal qilish; milliy g'oya nuqtayi nazaridan geografik ta'limning

1-jadval

Milliy ta'lim tizimida geografik ta'limning kelajak istiqbollari

uzluksizligi va izchilligini ta'minlash; geografik ta'limning insonparvarlik va demokratik xarakterga ega bo'lishini ta'minlash; geografik ta'limni davlat mustaqilligi va bozor iqtisodiyoti talablariga yo'naltirish; geografik ta'limni zamonaviy barqaror rivojlanish maqsadlari uchun ta'lim qoidalariga moslashtirish; turli mulk shakllariga ega bo'lgan an'anaviy va noan'anaviy geografik ta'limni yo'lga qo'yish; majburiy geografik ta'limning yagona huquqiy-normativ asoslarini yaratish; umumiy ta'limda umumgeografik bilim, ko'nikma va malakalar berilishini ta'minlash; kasbiy ta'limda geografik ta'limni bilim sohaslariga qarab tabaqalashtirish; geografik ta'limni zamonaviy pedagogik texnologiya hamda axborot kommunikatsiya texnologiyalari asosida tashkil etish; geografik ta'limni kompetensiyaviy yondoshuvga moslashtirish; geografik ta'limni yuksak ma'naviyatli shaxs tarbiyasiga yo'naltirish; geografik ta'limni ekologiyalashtirish va amaliylashtirish va h.k.

Milliy gyeografik ta'lim tizimini mazkur prinsiplarga moslashtirgan tarzda uni quyidagicha takomillashtirishni taklif qilamiz (1-jadval):

Geografik ta'lim:	
Ta'lim turi va bosqichlari	O'quv kursi
Maktabgacha ta'lim-tarbiyada geografiya	
Kichik guruhlarda	Men va tabiat
O'rta guruhlarda	Men va odamlar
Katta guruhlarda	Men va atrof-muhit
Tayyorlov guruhlarida	Mening yashash makonim
Umumiy o'rta v o'rta maxsus ta'limda geografiya	
Umumiy o'rta ta'lim: boshlang'ich ta'lim (I-IV sinflar); tayanch o'rta ta'lim (V-IX sinflar); o'rta ta'lim (X-XI sinflar). O'rta maxsus ta'limda geografiya:	Mening kichik o'lkam. Myening Vatanim, Tabiatshunoslik. Inson va tabiat. Geografiya alifbosi, O'zbekiston geografiyasi, Markaziy Osiyo geografiyasi, Yevrosiyo geografiyasi, Jahon geografiyasi. Amaliy geografiya. Kasbiy geografiya. Yangi O'zbekistonda geografiya. GAT texnologiyalari
Professional ta'lim	
Boshlang'ich professional ta'lim O'rta professional ta'lim O'rta maxsus professional ta'lim.	Tabiiy fanlar yo'nalishida – Tabiiy geografiya. Aniq fanlar yo'nalishida – Umumiy geografiya. Gumanitar fanlar yo'nalishida – Gumanitar geografiya. Ijtimoiy fanlar yo'nalishida – Ijtimoiy geografiya.
Bakalavriatning nongeografik yo'nalishlarida geografiya	
Pedagogika sohasida	Geografik ta'lim va tarbiya
Gumanitar fanlar va san'at sohasida	Ma'naviy va ma'rifiy geografiya
Ijtimoiy fanlar, biznes va huquq sohasida	Ijtimoiy. Iqtisodiy geografiya
Fan sohasida	Geografiya nazariyasi va tarixi
Muxandislik, ishlov berish va qurilish tarmoqlari sohasida	Konstruktiv geografiya
Qishloq va suv xo'jaligi sohasida	Qishloq va suv xo'jaligi geografiyasi
Sog'liqni saqlash va ijtimoiy ta'minot sohasida yo'nalishlarga qarab	Tibbiyot geografiyasi (Nozogeografiya) yoki Ijtimoiy geografiya
Xizmatlar sohasida yo'nalishlarga qarab	Turizm va servis geografiyasi yoki Geografik ekologiya (Geoekologiya), Turizm geografiyasi, Konstruktiv geografiya
Tuproqshunoslik va agrokimyo	Tuproqlar va o'simliklar geografiyasi, Tuproqshunoslik va agrokimyo GAT texnologiyalari
Biologiya yo'nalishida	Biogeografiya, Biologiyada GAT texnologiyalari
Geologiyada	Geologik geografiya, Geologiyada GAT texnologiyalari
Ekologiya va atrof-muhit muhofazasida va h.k.	Geoekologiya, Ekologiyada GAT texnologiyalari va h.k.
Bakalavriatning geografik yo'nalishlarida geografiya	
1-kurs	Geografiya nazariyasi va tarixi Umumiy Er bilimi Geotopografiya va geokartografiya Geografiya fani, ta'limi va amaliyoti muammolari
2-kurs	Geologik geografiya Tuproqlar geografiyasi va biogeografiya Gidrologiya va meteorologiya Geoekologiya Klimatologiya Geomorfologiya Geodemografiya Geosiyosat
3-kurs	Geotoponimika GAT texnologiyalari Tabiiy geografiyada baholash, monitoringlash va prognozlash Ijtimoiy-iqtisodiy geografiyada baholash, monitoringlash va prognozlashtirish
4-kurs	Geografik ta'lim va tarbiya Kasbiy geografiya Barqaror rivojlanishning geografik jihatlari O'lkashunoslik va geoturizm
Magistraturada geografiya	
Aniq va tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi (geografiya)	Geografik ta'limning tadqiqotlar metodologiyasi Geografiyada zamonaviy ta'lim metodlari Geografik fanlarni o'qitish metodikasi
1-bosqich	Maxsus geografik fanlarni o'qitish metodikasi
2-bosqich	Geografik ta'limda dunyo tajribasi va amaliyoti
Doktoranturada geografiya	

Ixtisoslik yo'nalishlari

11.00.01 – Geografiya nazariyasi va tarixi
 11.00.02. – Geografik ta'lim va tarbiya
 11.00.03 – Geoekologiya va atrof-muhit muhofazasi
 11.00.04 – Tabiiy geografiya
 11.00.05 – Iqtisodiy geografiya
 11.00.06 – Ijtimoiy geografiya
 11.00.07 – Geodeziya. Kartografiya
 11.00.08 – Geoinformatika

Xulosa va takliflar. Geografik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasini bosqichma-bosqich va evolyutsion tarzda amalga qo'llash maqsadga muvofiq. Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan milliy geografik ta'limning DTS, o'quv reja va o'quv dasturlarini yaratish quyidagi bosqichlardan iborat bo'lishi mumkin:

1-bosqich: 2026–2027 o'quv yilida maktabgacha ta'lim-tarbiyada geografik ta'limni yo'lga qo'yish hamda geografik balavriat, magistratura, doktorantura, kadrlarning malakasini oshirish va qayta tayrlashda geografik ta'limni isloh qilish.

2-bosqich: 2027–2028 o'quv yilida professional ta'lim hamda nogeografik bakalavriat va magistraturada geografik ta'limni yo'lga qo'yish.

3-bosqich: 2028–2030 o'quv yilida umumiy o'rta, maktabdan tashqari, o'rta maxsus ta'limga geografik bilimlarni joriy qilish.

Yangidan yaratilgan kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan DTS, o'quv reja va dasturlar asosida darsliklar, geografik atlaslar va kartalar, o'qituvchilar uchun o'quv-metodik va metodik qo'llanmalarni chop etish, o'quvchilar uchun geografiyaga oid qo'shimcha adabiyotlarni yaratish va erkin savdoga chiqarish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan atroflicha foydalanish kerak bo'ladi.

O'zbekistonda yashovchi, o'z o'lkasini sevuvchi har bir fuqaro uz yurtining geografiyasini uning asosiy tamoyillariga tayangan holda o'rganish, tadqiqot qilish hamda ilmiy izlanishlarni olib borish bo'lajak mutaxassislarni

dunyoqarashini shakllantiradi. Uzviylashgan va uzluksizlashgan milliy geografik ta'limni tizimlashgan, regionallashgan va ixtisoslikka tomon yo'naltirilgan tarzda rivojlantirish ta'lim oluvchilarni tez o'zgaruvchan hayotga va mehnat faoliyatiga tayyorlash kompetensiyasini oshiradi, keng mushohadali, mustaqil qaror qabul qilish, ularda insonparvarlik, vatanparavarlik va torelantlik hislatlarini namoyon qilish orqali fuqarolarni yuksak ma'rifatli hamda ma'naviyatli shaxs sifatida tayyorlashda juda katta ahamiyat kasb etadi.

Yana bir muhim oliy geografik ta'limning vazifalaridan biri nazariya bilan amaliyot birligini, yani tabiiy, iqtisodiy, ijtimoiy va kartografik o'quv dala hamda ishlab chiqarish amaliyotini qayta tiklash muammolardan biridir. Talaba va magistrlar bevosita o'zi yashayotgan hududi bo'yicha ilmiy izlanishlarni olib borishlariga etiborni qaratish. Geografik ta'lim va tarbiyada kreativlik va innovatsion tassavurlash kompetensiyalari va og'zaki nutqni rivojlantirish bo'yicha maxsus o'quv modullarni kiritish masalasi ham ko'rib chiqilishi lozim.

Yangi O'zbekiston geografiyasida geografik ta'lim, fan va amaliyot geotizimlar tarixini chuqur taxlil qilish asosida ularning bugungi kun holati va kelajak istiqbollari zamonaviy GAT texnologiyalari orqali baholash va prognozlashtirish o'ta muhim ahamiyat kasb etadi. Buning uchun tizimlashgan geografik ta'limni yanada kengaytirish talab etiladi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022.28.01. PF-60-son faromni "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida". <https://lex.uz/docs/5841063>.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi PF-158-son "O'zbekiston – 2030 strategiyasi to'g'risida". <https://lex.uz/ru/docs/6600413>.
3. Геттнер А. Сущность и методы географии (1905) / Вопросы страноведения.– М.-Л., 1925.
4. Баранский Н.Н. Экономическая география. Экономическая картография. – М.:«География», 1956
5. Максаковский В.П. Географическая культура.– М.: Владос, 1998
6. Анучин В.А. Теоретические проблемы географии.–М.: «Географгиз»,1960.– 450 с.
7. Герасимов И.П. и др. Основы конструктивной географии.– М.:«Просвещение», 1986.– 287 с.
8. Saidov P. Tabiiy geografik fanlar tizimi // Geografiyaning dolzarb muammolari / Ilmiy-amaliy anjuman mat. – Samarqand,2006. 147–148-b.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi. 2020-yil 29-dekabr // <https://president.uz/uz/lists/view/4057>.
10. Sangirov R.S. O'zbekiston tarixi fanining predmeti, nazariy metodologik asoslari, manbalari va ahamiyati. <http://staff.tiiame.uz>.
11. Mahmudov N. O'zbek tili – xalq ruhining ko'zgusi // 6.01.2017 Ziyouz.uz.
12. Nigmatov A., Mahmudov B. Geografik ta'lim qanday bo'lmog'i lozim// J. Talim muammolari, №1, 2007. 78–80-b.
13. Nigmatov A.N. Tabiiy geografiya va geoekologiya nazariyasi.–T.: "Navro'z", 2018.– 68-87-b.
14. Karimov I. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q.–T.: «Sharq», 1998.–32 b.